

גדר המצווה של: והיה מחנך קדוש ומצות ולא יראה בך ערות דבר

גדר המצווה של: והיה מחנך קדוש ומצות ולא יראה בך ערות דבר

כתב הפרמ"ג במש"ז סימן ע"ד סק"ו א' וז"ל: והנה עיניו רואה ערותו או של גוי, מן התורה אסור מקרא"ל ולא יראה בר ערות דבר" וכנראה מברכות כ"ה ושבת ק"נ דמן התורה ודרשה גמורה, וכך נראה מסתימת כל הפוסקים ובחמ"ר ברכות באופן כי לאו מן התורה הוא ברואה ערוה וקורא ק"ש או עוסק בתורה ודבר קדושה. ומיהו עשה דהיה מחנך קדוש לא קאי אערוה כי אם אצואה וכו' וא"כ הקורא ק"ש ורואה ערוה עובר בלאו מן התורה וה"ה כל דבר שבקדושה וכו' ויש לראות אם קרא ק"ש ועיניו רואות ערוה אם מיפסיל לעדות ומן התורה ודאי לא דלית ביה מלקות וכו' דלא עביד מעשה וכ"ת די רוצא ידי ק"ש וקיים מצוות עשה זה שיבוש דלאו מעשה מתקריה אם לא שעשה מעשה בפועל ועוד דהא בורכא נמי הוה דאינו יוצא ידי ק"ש כבטימן פ"ג ס"ה ואפילו להפר"ח בס' ע"א ס"ז מודה כאן וכמבואר וכו' עכ"ל. והנה מה שכתב הפרמ"ג שהקורא ק"ש ורואה ערוה עובר

בלאו אלא שאין לוקין עליו משום שאין בו מעשה והלאו הוא לא יראה בך ערות דבר יש לעיין שבספר המצוות להרמב"ם והחינוך לא מנו כלל מצווה זו שלא יראה בך ערות דבר וגם לא מנו העשה של והיה מחנך קדוש וכך לא מנה מצוות אלו הרמב"ן ובע"כ שסוברים שמה שכתבה תורה לא יראה בך ערות דבר וכך והיה מחנך קדוש אינם באים לאסור לקרוא ק"ש במקום שאינו נקי ורואה הערוה אלא באו ליתן טעם על מצוות התורה וזיתד זהוה לך על אזנך" שהטעם לזה משום והיה מחנך קדוש ולכן ציוותה זורה מצוות ויתד תהיה לך על אזנך.

וכן נראה ממה שכתב המלבי"ם בספרי תצא קכ"ד "כי ה' אלו קיר מתהלך בקרב מחנך וגו', והיה מחנך קדוש. קדשו מכוון אמרו לא יקרא אדם ק"ש בצד משרה של כובסים ולא יכנס לא למרחץ ולא לבורסקי וספרים ותפילין בידו ע"כ. וכתב שם המלבי"ם: "ונראה מדלא אמר מלמד אלא מכוון אמרו שגם הספרי סבירא ליה שעיקר פשטות הכתוב על יוצאי המלחמה קאי אך שמעם נלמד זה עכ"ל. והנה לפי"ז יש לעיין איך יתכן מה שכתב הפמ"ג שהבאנו, שהקורא בק"ש נגד הערוה עובר בלאו ונפסל לעדות רק שפטור ממלקות למ"ד שלא שאין בו מעשה אין לוקין עליו וכך קשה מה שפסק השו"ע בסימן ע"ו שבספק צואה אסור לקרות ק"ש, שספק דאורייתא לחומרא, ואילו ספק מי רגלים מותר שלא אסרה תורה אלא כנגד העמוד והוא מהגמ' ברכות כ"ה א' וכן מבואר בכמה מקומות בהלכה שהוא איסור דאורייתא עיין לדוגמא בהקדמה שכתב המ"ב לסימן ע"ט בסופו וז"ל וריח-רע שאין לו זיקר אסור רק מדרבנן כן מבואר בליקוטי הרמב"ן ע"כ. הרי שפשוט להפוסקים שהוא איסור תורה וא"כ קשה למה לא מנו אותו למצוה ונראה ליישב על פי מה שכתב הנובי"ה אורח חיים סימן כ' על מה שכתב המגיד משנה בפג' מהלכות חמץ ה"ח להוכיח שדעת הרמב"ם שאין עוברים על בל יראה ובל ימצא אלא בשבעת ימי פסח אבל בערב פסח אף שיש מצווה להשבית חמץ אבל אינם עוברים בבל יראה וב"י שהרי בבאור כתב הרמב"ם בפתיחה להלכות חמץ ומצה וז"ל הלכות חמץ ומצה יש בכללן שמונה מצוות שלוש מצוות עשה וחמש מצוות לא תעשה (א) שלא לאכול חמץ ביום י"ד מחצות היום ומעלה. (ב) השבת שאור ביום י"ד. (ג) שלא לאכול חמץ כל

שבעה. ה) שלא יראה חמץ כל שבעה. ו) שלא ימצא חמץ כל שבעה וכו'.
הרי מפורש שאין עוברים בל יראה וב"י אלא בז' ימי פסח ולא בערב
פסח אחרי חצות והנוב"י שם דחה ראייה זו וז"ל והנה ידוע שהרמב"ם
אינו מונה בספר המצוות שלו שום מצוה שהיא נלמדת באחת מי"ג
מידות שהתורה נדרשת בהם ואף שכל הנלמד מהם הוא מן התורה ככל
המצוות המפורשות וכמה גופי תורה שאין אנו יודעים רק מגז"ש
מ"מ קורא הרמב"ם כל הנלמד מי"ג מידות דברי סופרים שאינו נמנה
במנין תרי"ג מצוות, וזה ביאר הרמב"ם בשורש השני ומצתה יתבאר
דברינו שאף שסובר הרמב"ם שעובר בל יראה מחצות ולמעלה וכמפורש
בדבריו בפ"ג מהלכות חמץ אעפ"כ לא פתח השער ששם מונה המצוות מה
שהוא מן תרי"ג מצוות, בהלכות אלו ואיך ימנה השבתת שאור בי"ד שזה
אינו נלמד אלא בגז"ש ואינו נמנה בספר המצוות וכו' עכ"ל.
ועל פי דרך זו יש ליישב גם כאן שכיון שפשוט הפסוק של "והיה מחנך
קדוש" ו"לא יראה בך ערות דבר" אינו מדבר על קריאת שמע אלא טעם על
מצוות' ר"ת דתהיה לך על אזנך" וזה שאסור לקרות ק"ש אינו נלמד אלא
מדרשה ואינו נמנה בכלל תרי"ג מצוות אבל יש דין דאורייתא. כנ"ל
ליישב.

דין קריאת שמע של אנוס שנמצא במקום שאינו נקי ואינו יכול לצאת

האם שייך כאן עשה דוחה לא תעשה

ועתה נבא לחקור מה דינו של אדם שהוא אנוס שנמצא במקום שאינו נקי
ואינו יכול לצאת אם יבטל מצות ק"ש או שיקרא במקום שאינו נקי וכן
לענין לקרות ק"ש כנגד הערוה בשאין אפשרות אחרת א"מ מותר. ולכאורה
יש מקום לחלק, שלקרות כנגד הערוה שאסור בלאו מאחר שעשה דוחה לא
תעשה ובא עשה של קריאת שמע וידחה לא תעשה של לא יראה בך ערות
דבר אבל לקרות במקום שאינו נקי שאסור משום והיה מחנך קדוש
שהוא עשה אין עשה דוחה עשה. אכן יש לומר שגם במקום ערוה אסור
לקרות ואין אומרים בזה עשה דוחה לא תעשה לפי מה שכתב הצ"ח
פסחים דף מ"ט א' בהולך לשחוט פסחו ונזכר שיש לו חמץ שדעת
האבן העוזר שעדיף שישחט הפסח שהוא מצוה שיש בו כרת מאשר יחזור
לבער החמץ שאינו אלא עשה גרידא של תשביתו והקשה הצ"ח איך
יתכן שישחט את הפסח הרי עובר בלאו- "לא תשחט על חמץ דם זבחי" והביא
מבנו שאומרים שעשה של פסח דוחה ללא תעשה דלא תשחט על חמץ, ועל
זה כתב הצ"ח וז"ל ואני אמרתי דלא שייך כאן עשה דוחה לא תעשה
כיון דעל דבר זה בעצמו הזהירה תורה שלא ישחט הפסח אף שיש בו כרת
ואף דאיכא לאוקמי קרא כשיש לו פנאי לבער קודם שחיתה מ"מ לדעתי
לא שייך בדבר זה עצמו לומר עשה דוחה ל"ת שאין זה דומה לשאר
מקומות דעשה דוחה ל"ת שלא נאמר הל"ת על דבר זה עצמו רק שאירע
שמזדמנים יחד העשה ול"ת עכ"ל.
הן אמר שנראה מהטורי אבן חגיגה ז' א' ד"ה ז'א"נ" שלילת ליה האי סברא
של הנוב"י שדן לגבי מי שאין לו קרבן ראייה שאסור בלית של "ולא יראו
פני ריקס" אם נאמר שעשה של "יראה כל זכורך" ידחה לל"ת שלא יראו פני
ריקס אף שעל זה הזהירה תורה לא יראו. הרי שלילת ליה סברת הנוב"י

וא"כ אם אינו יכול לקרות ק"ש אלא נגד הערוה להנוב"י לא אמרינן
בזה עשה דוחה לא תעשה כיון שעל זה גופא הזהירה תורה ולא יראה
בך ערות דבר אבל להטורי אבן אמרים בזה עשה דוחה ל"ת.

חקירה בטעם האיסור של קריאת ק"ש במקום לא נקי או נגד הערוה

והנה לכאורה מטעם אחר יש לומר שיקרא ק"ש ברואה את הערוה או שנמצא
במקום לא נקי, והוא שיש לחקור מהו האיסור של ק"ש במקום שאינו קדוש
או נגד הערוה. האם האיסור הוא שאסור לקרוא שמע במקום שאינו קדוש, או
להיפך שאסור לטנף קדושת המחנה וכל שקורא ק"ש נהיה מחנה קדוש ואם יש
שם דבר שאינו נקי מחלל קדושת המקום, והנה במחנה היוצא למלחמה שצריך לתקן
מקום מחוץ למחנה כמו שכתוב "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה
חוץ" ובה ודאי גדר האיסור לא לטנף קדושת המחנה ולא להיפך שלא
לעשות מחנה קדוש במקום מחולל, וא"כ בפשטות שגם הדרשה שדרשו בגמ'
שאסור לקרוא ק"ש במקום שאינו נקי היינו נמי מטעם שעל ידי ק"ש
נעשה המקום קדוש ואסור לחללו.

והנה יש נ"מ במה שחקרנו במי שנמצא במקום שאינו נקי והוא אנוס שאינו
יכול לצאת מהמקום הזה ובא לקרות שמע, שאם נאמר שהאיסור הוא לחלל
קדושת המקום שנעשה מחנה קדוש על ידי ק"ש, א"כ במקום שאינו יכול
לנקותו מותר לקרוא ק"ש, ואף שאינו אנוס ובידו לא לקרות ק"ש ולא
יעשה המקום מחנה קדוש, מ"מ בזה שעושה למחנה איך כאן איסור ואינו
אלא כמכניס עצמו לאונס שדעת הרבה פוסקים שמותר וכדעת המרדכי
שמותר ללבוש בגד בלי ציצית בשבת מאחר שהוא אנוס ואינו יכול לקשור
ציצית בשבת ומותר ללבוש הבגד ולהכניס עצמו לאונס ואף לדעת החולקים
וסוברים שאסור להכניס עצמו לאונס וכוונתו פוסק הרמ"א בסוף סימן
י"ג, שפסק שמותר ללבוש בשבת טלית בלי ציצית אם מתבייש לישוב בלי
טלית הרי שלא התיר אלא משום כבוד הבריות מ"מ גם לדעה זו נראה
שאינו אסור אלא מדרבנן, ובאקום שרוצה לקיים מצוה מותר להכניס עצמו
שלא יוכל לקיים מצוה אחרת, וראיה לזה שהרי אנו בזמן הזה לובשים
טלית אף שאין לנו תכלת ואם אסור להכניס עצמו לאונס איך מותר לנו
ללבוש טלית אחר שאין לנו תכלת ובע"כ שגם להאוסרין להכניס עצמו
לאונס מותר אם בזה יקיים מצוה, ולכך כשלוש טלית ומקיים מצוות ציצית
לכך מותר לו להכניס עצמו לאונס ודבר זה מבוואר-בפרמ"ג בפתיחה כוללת
ריש הלכות ציצית שלכך מותר ללבוש בזמנ"ז טלית בלי תכלת שסומכין
על המרדכי.

והנה אף לדעת היראים שאונס ביום אחרון לא חשוב אונס והביאו הב"י
חו"מ סימן כ"ז ובקצה"ח סימן נ"ה וא"כ לסברתו לכאורה הלוש טלית
בלא תכלת כאילו מבטל ברצון המצוה מ"מ נראה שגם לאגודה מותר, שאף
שאוונס ביום אחרון לא חשוב אונס מ"מ כל זה כשהיה יכול לקשור ציצית
בסוף הלילה ולא קשר הרי זה כמבטל ברצון אבל מה שהיה בידו לא ללבוש
מכיון שמותר להכניס עצמו לאונס איך זה רק אונס ביום אחרון אלא
אונס כל זמנו.

ולפי"ז לקרוא ק"ש במקום שאינו נקי אם האיסור הוא שמחלל מקום קדוש
שנעשה על ידי ק"ש הרי הוא אנוס בזה שאינו יכול לנקות המקום ומותר
לכו"ע להכניס עצמו לאונס כדי לקיים מצוה אבל אם גדר האיסור הוא
שלא לקרוא ק"ש במקום שאינו נקי, אסור - שאינו אנוס לקרות ויכול שלא
לקרות.

הוכחת הספק מגמ" עירובין צב. בדין חצר קטנה שפרוצה לחצר גדולה

ונראה להוכיח ספק זה מגמ" עירובין צ"ב שמבואר שם במשנה:

"חצר גדולה שנפרצה לקטנה, גדולה מותרת וקטנה אסורה שהוא כפתחה של גדולה." דביאור הדבר שהקטנה אסורה שנפרצה במלואה ואין לה אלא ג' מחיצות וכל שנפרצה במלואה במקום האסור לה דהיינו לגדולה השייכת לאדם אחר אסור משום שלא עירב עירובי חצרות עם הגדולה אבל הגדולה מותרת שהרי לא נפרצה במלואה והפרצה דינה כפתח ומותר לטלטל בגדולה ואמרו שם שגפנים בגדולה אסור לזרוע הקטנה אבל גפנים בקטנה מותר לזרוע בגדולה, ובתוס' שם ע"ב ד"ה גפנים שטעם הדבר שלהכי גפנים בגדולה הוי שם כרם על הקטנה ואע"ג דאין גפנים בקטנה אסור לזרועה דרחמנא קפיד על שם כרם, דכתוב לא תזרע כרמך כלאים אבל גפנים בקטנה מותר לזרוע הגדולה אע"ג שכשיזרענה הוי שם שדה על הקטנה, אין לחוש, דרחמנא לא קפיד אשם שדה דהא לא כתוב שדך לא תטע כרם דהוה משמע דקפיד אשם שדה עכ"ל, והיינו שאם באים לזרוע הקטנה אסור שכיון שאין הקטנה חלוקה מהגדולה במחיצה שהרי פרוצה במלואה, נמצא שהקטנה חשובה כרם אבל גפנים בקטנה ובא לזרוע גדולה כיון שהגדולה חלוקה במחיצה שעומד מרובה על הפרוץ נמצא שהגדולה אינה כרם.

ואמרו שם עוד בגמ' צואה בגדולה אסור לקרות שמע בקטנה צואה בקטנה מותר לקרות ק"ש בגדולה ע"כ ומזה יש ללמוד שהאיסור הוא על הקריאה ולא מה שיש צואה במחנה קדוש שנעשה על ידי ק"ש שלכן צואה בגדולה אסור לקרות בקטנה שהקטנה אינה מחנה קדוש ואסור לקרות במקום שאינו קדוש ואילו היה האיסור להכניס צואה במחנה קדוש אדרבה אם צואה בגדולה היה מותר לקרות בקטנה שהרי בגדולה אינה מחנה קדוש שחלוקה מהקטנה במחיצות, אלא ע"כ שהאיסור הוא על הקריאה במקום שאינו נקי וממילא לפי"ז אסור לקרות ק"ש גם במקום שהוא אנוס שאינו יכול לנקות המקום ומובן מה שפסקו הפרמ"ג והחיי"א דאם הביאם המ"ב בסוף סימן ע"ו בביאור הלכה וז"ל ואעפ"כ לכו"ע (היינו אף הסוברים שאם התפלל במקום שאינו נקי שצריך לחזור ולהתפלל אינו מן התורה) אם הוא במקום מטונף אף שאי אפשר לו לצאת משם כגון שהוא חבוש בבית האסורים וכיוצא בזה לכתחילה מוטב לו שלא יתפלל כלל דעובר בזה על איסור דאורייתא עכ"ל. אכן במצות התורה של ויד תהיה לך מחוץ למחנה כבר כתבנו ששם נראה פשוט שהאיסור הוא לטנף המחנה ולא שאסור לעשות מחנה קדוש במקום מטונף וצריך לומר שכך היא הדרשה שכמו שאסרה תורה לטנף מחנה קדוש מכאן למדנו שאסור לקרוא ק"ש היינו לעשות מחנה קדוש במקום מטונף.

ולפי"ז יוצא דין כזה שאם יש מחנה גדולה של ישראל במלחמה וסמוך לגדולה יש מחנה קטנה ריקה מישראל, והקטנה פרוצה לגדולה במלואה אסור לתקן היד במחנה הקטן כיון שהקטנה אינה חלוקה מהגדולה הרי היא גם מחנה קדוש ואסור לטנף המחנה, אבל אם ישראל חונים במחנה קטנה וסמוך לה יש מחנה גדולה ריקה מישראל, מותר לתקן היד במחנה הגדולה כיון שהגדולה חלוקה מהקטנה במחיצות, הרי היא מחוץ למחנה ישראל ומותר לתקן שם יד ואילו לקרות ק"ש הדבר הפוך וכמו שנתבאר

דהיינו אם מחנה ישראל נמצא במחנה הקטן מותר לתקן יד במחנה הגדול ואסור לקרות ק"ש במחנה הקטן.

דעת הסמ"ק ושו"ע הרב

והנה הסמ"ק מנה במנין המצוות שלו מצוה פ"ג שלא יראה בך ערות דבר ואמרו חכמים היה רוחץ במים עכורים שאין ערותו נראית יושב במקומו וקורא ונראה כיון שהסמ"ק מנה זאת למצוה מסתבר שגדר המצוה שבשעת ק"ש לא יראה ערוה ולפי"ז יש לומר שאם הוא אנוס כגון שיושב במים צלולים ואינו יכול לעכרן מותר לו לקרות כיון שאנוס הוא ומה שמכניס עצמו לאונס מותר וכמו שכתבנו, אכן כל זה אם נאמר שהסמ"ק מפרש שזהו פשטיה דקרא שבא לאסור לראות ערוה בשעה שקורא ק"ש. אכן יש לדחות שאפשר שגם הסמ"ק מודה שאינו נלמד אלא מדרשה ואינו פשטיה דקרא אלא שהסמ"ק חולק על הכלל של הרמב"ם ומונה גם מה שנלמד מדרשה. וראיה לדבר שהרי הרמב"ן שחולק על הרמב"ם בשורש השני וסובר שמונים למצוות גם מה שנלמד מדרשה והרמב"ן בעצמו אף שמנה במצוות ל"ת מצוה יב לאו שלא יראה בך ערות דבר מ"מ לא הביא כלל הדין שאסור לקרות ק"ש נגד הערוה וגם לא הביא שלא לקרות ק"ש במקום מטונף, אלא מפרש שהאיסור לא יראה בך ערות דבר היינו שלא לעבור עבירה של עריות במחנה שלא יגרום סילוק שכינה וע"כ מה שלא הביא דין של ק"ש צריך לומר כיון שאינו אלא מדרשה ואף שגם הם נמנים במנין המצוות מ"מ אפשר שנכללים בכלל המצוה ואינם נמנים בפני עצמם ולכן אף שיישב הרמב"ן בשורש השני דעת הבה"ג שמנה את ד' אלקים תירא לרבות ת"ח שגם הנלמד מדרשה מונים ומ"מ הרמב"ן בעצמו לא מנה אותו במנין שלו וע"כ שהרמב"ן עצמו לא מנה זה שסובר שנכלל בכלל מורא שמים כן נראה לי, ולכן לא מנה שלא לקרות ק"ש במקום מטונף וצ"ע. ועיי' עוד בסמ"ק מצוה נ"ז שכתב "להיות צנוע דכתיב והיה מחניך קדוש וכו' ואמרו חכמים אין צנוע אלא בבית הכסא וכו' וכך יש לנו לעשות צניעות בשעת תורה ותפילה ואם הוא בתפילה וצריך להפיח בעל כרחו מרחיק ד' אמות וממתיך עד שיכלה הריח וחוזר לתפילתו וכו' וצריך להרחיק מן הצואה ומי רגלים ד' אמות וכו' עכ"ל והנה מלשון הסמ"ק ומסדור הלכות שהתחיל עם הדין שבצריך להפיק שמרחיק ד' אמות ומפיח ואחר כך הביא הדין שצריך להרחיק מצואה ד' אמות נראה שסובר הסמ"ק שהמצוה של והיה מחנך קדוש הוא שלא יטנף המחנה ולכן אם רצה להפיח בשעת תפילה צריך להרחיק ד' אמות וכדרך שאמרה תורה ויד תהיה לך מחוץ למחנה, וסובר הסמ"ק שזהו פשטות הקרא שהמצוה להיות המחנה דהיינו מקום תורה ותפילה-קדוש ולכן צריך להרחיק להוציא הרוח אלא שלפי"ז יקשה על הסמ"ק מהגמ' בעירובין שהבאנו שצואה בגדולה אסור לקרות בקטנה וצואה בקטנה מותר לקרות בגדולה, וכך קשה לי על לשון שו"ע הרב ז"ל בסימן ע"ד ס"א כתוב בתורה ושבת וכסית וכו' כי ד' אלו קיין מתהלך בקרב מחנך וגומר והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר וגוי, מכאן למדו חכמים שבכל מקום שהי' אלו קיין מתהלך עמנו דהיינו כשאנו עסוקים בק"ש ובתפילה או בד"ת צריך להיות המחנה קדוש שלא תהא צואה מגולה שם ושלא יראה ה' בנו ערות דבר וכו' ואיסור זה הוא מן התורה וכו' עכ"ל, ומלשון זה נראה שהמצוה שיהיה

המחנה קדוש, ולא שהזהירה תורה שלא לקרות ק"ש במקום מטונף וקשה ג"כ מהגמ' בעירובין שהזכרנו לעיל. וצריך לומר בדוחק שסוברים שאין הדבר תלוי בגדר האיסור וכסברת התוס' עירובין שהבאנו לעיל, אלא מפרשים כדעת רש"י שם שאין כח בקטנה לגרום לאיסורים לגדולה וז"ל רש"י שם בד"ה "מותר לקרות ק"ש בגדולה דגבי גדולה כמחיצה היא ולא מצי קטנה מקלקלא לה בשום מידי עכ"ל. ולפי"ז אין נ"מ בגדר האיסור אלא שלא יתכן לאסור גדולה מכח קטנה וזה גם הטעם שחולק רש"י על סברת התוס'. לגבי גפנים בקטנה שמותר לזרוע הגדולה ולא פירש כהתוס' שהולכין אחר גדר האיסור ולפי"ז יש מקום לומר שבמקום אונס מותר לקרות ק"ש במקום מטונף ומה שהבאנו לעיל מהמ"ב שהביא מהפמ"ג והחיי אדם שאסור להתפלל גם במקום שאי אפשר לו לצאת בספק אם יש במקום צוואה יתכן שרק להתפלל אסרו ומטעם שסוברים שאסור להכניס עצמו לאונס ואף שכתבנו שלצורך מצוה מותר להכניס עצמו לאונס מ"מ מצות תפילה היא רק דרבנן ואולי בשביל מצוה דרבנן לא התירו שמכניס עצמו לאונס איסור דאורייתא וכמו שכתב המ"ב שהמתפלל במקום מטונף עובר איסור דאורייתא אף שתפילה היא רק דרבנן וצ"ע בזה.

קושיות העמק ברכה על דברי היד אליהו ויישובן

ובספר 'עמק ברכה' סימן י"ח אות א' הביא מספר יד אליהו וז"ל שכתב באיש אחד שהיה אסור בבית אסורים במקום המטונף שמותר לו לקרות ק"ש משום שאתי עשה דק"ש דהוי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד. ועוד כתב דאפשר דכבה"ג ליכא למעשה דמחניך קדוש דהא לא אסרה התורה שלא לקרות ק"ש במקום המטונף אלא עיקר המצוה להיות מחניך היינו מקום שקורין דברי קדושה וק"ש קדוש וטהור וא"כ עיקר המצוה אינה אלא אם אפשר לקיימה, אבל במקום דלא אפשר לקיימה ליכא חיובא כלל ודמיא להא דאיתא בשו"ע אור"ח סימן י"ג לענין מצוות ציצית ע"כ והעמק ברכה כתב על זה ששתי הסברות מופרכות שא"כ לפי דבריו קשה למה אסור להרהר במקום המטונף אפילו במהלך הא מצוות תלמוד תורה היא מצווה חיובית כל רגע ורגע כמש"כ הגר"א ולא שייך בה תשלומים וא"כ נמצא שבאותו זמן שמהלך במקום מטונף אי אפשר לקיים כלל המצוה דמחניך קדוש וגם למה לא נימא דאתי עשה דרבים ודחי עשה דיחיד וע"כ מוכח זה דמחניך קדוש היינו איסור שהתורה אסרה לומר דברי קדושה במקום המטונף ולא שייך בזה עשה דרבים דוחה עשה דיחיד דזהו מה שאסרה תורה עכ"ל.

ולענ"ד נראה לתרץ קושיתו שמה שהקשה שנתיר להר"ד בדברי תורה משום שעשה דרבים דוחה עשה דיחיד יש ליישב על פי מה שמבואר בירושלמי שבת פ"ק שרשב" כיוון שהיה תורתו אומנתו לא קרי ק"ש ומקשה הירושלמי שבתורה אין אומרים שעוסק במצוה ת"ת נפטר ממצוה אחרת כיון שכל תכלית לימוד התורה על מנת לקיים וא"כ לא יתכן שפטר על ידי לימוד התורה ממצוה אחרת ומתרץ הירושלמי שאני ק"ש שגם היא גדר של שינון היינו שגם מצוות ק"ש דומה ללימוד התורה שתכלית הק"ש לקיים, ולכן עוסק בתורה פוטר מק"ש ולפי"ז נראה שגם לא שני שמצוות ת"ת תדחה מצוה אחרת מכח עשה דרבים דוחה עשה דיחיד ומה שפוסק היד אלי ש"ק"ש דוחה למצוות והיה מחניך קדוש לפי דרכנו יוצא שבאמת לסברת הירושלמי אין ק"ש דוחה למצווה אחרת, אבל הבבלי בשבת חולק על הירושלמי וסובר שרשו קרא ק"ש ולא נפטר אלא מתפילה וא"כ נמצא שהבבלי סובר שק"ש הוא מצוה כש מצווה ואינה דומה לתורה וא"כ שפיר יש לומר שמצוות ק"ש דוחה למצווה אחרת

לטעמו השני של היד אליהו-שכל שהוא אנוס ואינו יכול לטהר המחנה מותר, קשה קושית העמק ברכה למה אסור להרהר במבואות המטונפות הא הוא אנוס שאינו יכול לטהר המקום.

ונראה לומר כיוון שמצינו שמצוות ת"ת איך אדם מחויב בה כשאר מצוות שחייב לקיים באופן מוחלט, וכל שאינו במצב של פיקוח נפש חייב במצווה משא"כ בת"ת שנדחה מחמת עיסוק בפרנסתו- "ואספת דגנך" אף שלא הגיע לפיקוח נפש, מ"מ מותר לבטל ת"ת ועייך באור שמח הלכות ת"ת פ"א ה"ב מה שהאריך בגדר מצוות ת"ת ולפי"ז אפשר שגם בנמצא במבואות המטונפות פטור מת"ת אף שהוא אנוס ואינו יכול לטהר המחנה, שמ"מ כיוון שהמבואות מטונפות פטור מת"ת, שלא גרע מלבטל לפרנסתו.

והנה לפי מה שכתב היד אליהו טעם השני כיוון שהוא אנוס לטהר המחנה ואינו אלא כמכניס עצמו לאונס, בזה גם יש ליישב שאלת העמק ברכה על טעם הראשון של היד אליהו שעשה של ק"ש דוחה לעשה של מחניך קדוש, ומה שדחה העמק ברכה שכיון שאסרה תורה לעשות המצווה באופן זה לא שייך דחיה מסתבר שסברה זו לא שייך רק אם האיסור לקרוא שמע במקום לא נקי בזה שייך הסברה שאין דחיה במקום שהתורה אסרה, אבל אם האיסור הוא לטהר תמחנה בשעה שקורא ק"ש נמצא שאין איסור בקריאת שמע במקום שאינו נקי אלא מצוה לטהר המקום, בזה שייך שעשה של ק"ש ידחה עשה של מחניך קדוש והרי תורה לא אסרה דבר זה.

בדין ק"ש כששומע קול זמר אשה

כתב המ"ב בסימן ע"ט ס"ק י"ז וז"ל וקול זמר נכרית ג"כ בדין ק"ש כששומע קול זמר אשה בכלל ערוה ומ"מ אם היא בדרך בין עכו"ם או בעיר והוא אנוס שאי אפשר לו למחות, כיון דלא מצינו דמקרי ערוה דאורייתא, מותר לקרות בדרך דאל"כ כיון שאנו שרויים בין העכו"ם נתבטל מתורה ותפילה וע"ז נאמר עת לעשות לד' הפרו תורתך וכו' עכ"ל וצייך מקור לזה מחיי אדם, והנה שורש הדבר הוא מספר יריאים הביאו המרדכי פ"ג דברכות והב"י בסימן ע"ה אלא שהם לא הביאו סברה זו שקול זמר של אשה אינה ערוה מדאורייתא ולכן מותר במקום אונס ועוד הבדל שבהם לא כתוב אלא ללמוד ולא הביאו לקרוא שמע ולפי מה שכתבנו נראה שדעת היראים שמנה במנין המצוות מצוה שצד שלא יראה בך ערות דבר וכו' ביארנו שלפי זה גדר האיסור שלא יראה ערוה בשעת לימוד וק"ש ולכן יש להתיר לקרוא שמע במקום אונס כשרואה ערוה אבל כל זה להתיר ק"ש אבל לא להתיר לימוד תורה שביארנו שאינו דומה לשאר מצוות ולכן הצריך היתר מיוחד שנלמד מעת לד' הפרו תורתך שהוא היתר מיוחד שמצינו אותו בגמ' בשני מקומות מקום אחד במסכת גיטיין דף ס' א' לגבי היתר לכתוב תורה שבע"פ שמותר משום עת לד' הפרו תורתך ועוד מצינו זאת במשנה סוף ברכות לגבי מה שהתקינו לשאול שלום חבירו בשם והנה אם נבוא להתיר כתיבת תורה שבעל פה מכח דחיה שעשה של לימוד התורה ידחה לאיסור כתיבה לא יתכן, הן מטעם שכיון שזה גופא אסרה התורה ללמוד תורה שבע"פ מתוך הכתב לא שייך לדחות האיסור מכח המצוה ועוד שכו' כתבנו שמצוות ת"ת אינו דוחה לשום מצוה משום שצריך ללמוד כדי לעשות ולכן הוצרכו לטעם חדש שנלמד מקרא דעת לעשות לד' הפרו תורתך. ונראה שלמדים מזה שבמקום שיש חשש לשחת התורה שהוא גרוע מאי קיום מצוות לימוד התורה וכדי שלא ישכח תורה מישראל יש להתיר יותר.

וכן ההיתר לשאול לשלום חבריו בשם שאיך בזה משום מצווה גמורה וגם האיסור לשאול שלום חבריו בשם אינו איסור גמור וז"ל רש"י ברכות נ"ד "שיהא אדם שואל שלום חבריו בשם בשמו של הקב"ה ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עלינו וכו' ואומר"עת לעשות לד' הפרו תורתך" פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה' אף זה תמתכוון לשאול לשלום חבריו זהו רצונו של מקום שנאמר בקש שלום ורדפהו מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה איסור הרי שאיך כאן איסור גמור אלא נראה כאיסור ובזה סומכין להתיר משום בקש שלום ורדפהו", (ומה שבאמת אינו אסור משום מוציא שם שמים לבטלה צריך לומר שלשאל שלום חבריו איך זה לבטלה ומזה נראה ללמוד שמותר לברך חבריו בשם ואיך בזה משום הוצאת שם שמים לבטלה).

ולפי"ז מותר ללמוד בשעה ששומעים זמר אשה מטעם זה שלא יתבטלו מתורה כיו ששרויים בין האומות ומובן מה שלא הזכירו הראשונים שגם לקרוא ק"ש מותר שזה מותר בלאו האי טעמא אלא מטעמים שכתבנו לעיל אכן החיי אדם שסובר שגו במקום אנוס אסור להתפלל במקום שאינו נקי הבאנו דבריו לעיל לכך התיר לקרוא ק"ש ולימוד תורה מכח הטעם ששמיעת זמר אשה אינה ערוה מן התורה.

ובספר עמק ברכה דף י"ט אות ב' הביא גמ' שבת דף מ' שמותר לומר ד"ת בבית המרחץ להפריש חבריו מאיסור ונסתפק מהו טעם ההיתר אם לאפרושי מאיסור או בכלל תורה או שחשיב תורה אלא שהותר האיסור כדי לאפרושי מאיסור ותמהני שגמ' מפורשת ע"ז דף מ"ד שלהורות הוראה מבלי לומר הטעם מותר במקום ערוה ואסור במקום שאינו נקי והטעם לזה שבערוה שאסור רק דיבור והרהור מותר לכך להורות בלי טעם ההוראה איך כאן דיבור של תורה אלא רק הרהור אבל במ' שאינו נקי שגם הרהור אסור ואסור ולכן בחדר תפנימי במרחץ אסור להורות משא"כ בחדר האמצעי שהוא נקי שרק בני אדם עומדים ערומים מותר להורות כך נתבאר בר"ן ע"ז י"ט ב' וא"כ ברור שמה שמותר לאפרושי מאיסורי הוא הית

מיוחד, ואם נאמר שבמקום שאנוס מותר לקרא ק"ש ומטעם שנתבאר, א"כ מובן למה מותר להפריש מאיסור בבית המרחץ, שלהפריש מאיסור מקיום מצוה דאורייתו של "הוכח תוכיח עמיתך", ומאחר שהוא אנוס שיהיה המקום נקי, מותר.

"כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי"
(ברכות ח:)

יום הכיפורים הוא מעין העולם הבא שאיך בו לא אכילה ולא שתיה, וערב יום הכיפורים הוא הפרוזדור לעולם הבא שהוא הטרקלין, וסיבת כל החטאים הם בדרך כלל אכילה ושתיה והלהיטה אחריהם, ולכן בערב יום הכיפורים צריך לתקן את הפרוזדור על ידי אכילה ושתיה לשם שמים ועל ידי זה יתוקנו גם כל החטאים שנגרמו על ידי אכילה ושתיה של כל השנה ויזכה להכנס לטרקלין מעין עולם הבא.

(שפת אמת, יום-הכיפורים)